

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ УНІВЕРСІТЭТ
ІМЯ МАКСІМА ТАНКА»

Факультэт спецыяльнай адукацыі
Кафедра лагапедыі

**РАБОТА НАД МНАГАЗНАЧНАСЦЮ СЛОЎ
НА ПАЧАТКОВЫХ ЭТАПАХ НАВУЧАННЯ БЕЛАРУСКАЙ
МОВЕ ВУЧНЯЎ З ЦЯЖКІМІ ПАРУШЭННЯМІ МАЎЛЕННЯ**

Дапушчана да абароны

Загадчык кафедры _____ І.М. Логінава

Пракакол № ____ ад _____ 2014 г.

Абаронена _____ 2014 г.
з адзнакай « _____ »

Дыпломная работа
студэнткі 507 групы
5 курса спецыяльнасці
«Лагапедыя. Спецыяльная
псіхалогія»
вочнай формы
атрымання адукацыі
_____ Бандарэнкі
Марыны Барысаўны

Навуковы кіраўнік -
кандыдат педагагічных
наук, дацэнт
_____ Н.М. Баль

Мінск, 2014

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ	4
ГЛАВА 1. ТЭАРЭТЫЧНЫЯ АСНОВЫ ФАРМІРАВАННЯ МНАГАЗНАЧНАСЦІ СЛОЎ У ВУЧНЯЎ З ЦЯЖКІМІ ПАРУШЭННЯМІ МАЎЛЕННЯ	7
1.1 Мнагазначнасць слова як навуковае паняцце	7
1.2 Асаблівасці засваення значэнняў мнагазначных слоў вучнямі з цяжкімі парушэннямі маўлення	10
1.3 Праблемы фарміравання мнагазначнасці слоў у вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення	15
ГЛАВА 2. ЭКСПЕРЫМЕНТАЛЬНАЕ ВЫВУЧЭННЕ ЗДОЛЬНАСЦЕЙ ВУЧНЯЎ З ЦЯЖКІМІ ПАРУШЭННЯМІ МАЎЛЕННЯ РАСПАЗНАВАЦЬ ЗНАЧЭННІ МНАГАЗНАЧНЫХ СЛОЎ	21
2.1 Арганізацыя і метадыка вывучэння	21
2.2 Параўнальная характарыстыка здольнасцей вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення і без парушэнняў маўлення распазнаваць значэнні мнагазначных слоў	23
ГЛАВА 3. МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА ФАРМІРАВАННІ ЎМЕННЯЎ РАСПАЗНАВАЦЬ ЗНАЧЭННІ МНАГАЗНАЧНЫХ СЛОЎ У ВУЧНЯЎ З ЦЯЖКІМІ ПАРУШЭННЯМІ МАЎЛЕННЯ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ	34
3.1 Метадычнае абгрунтаванне карэкцыйна-развіваючай работы па фарміраванні ўменняў распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення	34
3.2 Комплекс практыкаванняў для фарміравання ўменняў распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення	36
ЗАКЛЮЧЭННЕ	44
СПІС ВЫКАРАСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ	46
ДАДАТАК	50

УВОДЗІНЫ

Актуальнасць праблемы.

У Рэспубліцы Беларусь заканадаўча зацверджаны дзве дзяржаўныя мовы – руская і беларуская. Такім чынам, маўленчае развіццё дзяцей, у тым ліку дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення (ЦПМ), у нашай краіне адбываецца ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму. З аднаго боку, генетычная блізкасць рускай і беларускай моў быццам бы спрыяе больш лёгкаму іх засваенню. З іншага боку, нават у дзяцей агульнаадукацыйных школ назіраюцца сляды інтэрферэнцыі, асабліва фанетычнай і фанематычнай.

Першапачаткова (да 2006/07 навучальнага года) навучанне дзяцей з ЦПМ вялося толькі на рускай мове. Гэта было абумоўлена тым, што ў дадзенай катэгорыі дзяцей вылучаліся спецыфічныя цяжкасці маўлення, а таксама адбываўся адмоўны ўплыў беларускай мовы на засваенне рускай – з’ява інтэрферэнцыі. Ужо ў 2006/07 навучальным годзе годзе ў вучэбных планах спецыяльных школ названнага тыпу з рускай мовай навучання ў шостым класе з’явіўся новы прадмет – беларуская мова. З таго часу таксама адбыліся пэўныя змены: з 2008/09 навучальнага года беларуская мова як прадмет у дадзеных школах з рускай мовай навучання з’яўляецца ўжо ў пятым класе. Позні пачатак вывучэння другой мовы тлумачыцца тым, што толькі да гэтага часу дзеці ў некаторай ступені засвойваюць сістэмныя адносіны мовы. Аднак на працягу ўсяго навучання ў школе вучні не авалодваюць у патрэбнай ступені тымі лексічнымі, граматычнымі, фанетыка-фанематычнымі абагульненнямі, якія ляжаць у аснове нармальнай маўленчай дзейнасці. Вывучэнне другой мовы (беларускай) яшчэ больш пагаршае негатыўныя з’явы ў маўленчай дзейнасці школьнікаў.

Пытанні развіцця маўлення дзяцей і авалоданне імі сродкамі і спосабамі маўленчай дзейнасці з’яўляюцца значнымі ў такіх галінах навуковага ведання, як псіхалогія, лінгвістыка, псіхалінгвістыка, лагапедыя, методыка навучання беларускай мове. Адною з актуальных праблем методыкі навучання беларускай мове школы для дзяцей з ЦПМ з’яўляецца фарміраванне і развіццё семантыкі лексікону, паколькі лексічны запас, яго характар і актуалізацыя знаходзіцца ў цеснай сувязі з узроўнем развіцця пазнавальнай дзейнасці. Узбагачэнне слоўнікавага запasu – адзін з найважнейшых напрамкаў карэкцыйнай работы з вучнямі з ЦПМ, а вывучэнне мнагазначнасці слоў – актуальная праблема спецыяльнай методыкі развіцця маўлення.

З прычыны таго, што вывучэнне асобнай тэмы «Мнагазначнасць слова» у праграме спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы для дзяцей з ЦПМ з рускай мовай навучання ў курсе беларускай мовы не прадугледжана, таму тэма дадзенай работы актуальна.

Мэта даследавання: тэарэтычна абаснаваць і распрацаваць комплекс практыкаванняў для фарміравання ўменняў распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з ЦПМ на ўроках беларускай мовы.

Аб’ект даследавання: працэс фарміравання ўменняў распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з ЦПМ на ўроках беларускай мовы.

Прадмет даследавання: комплекс практыкаванняў для фарміравання ўменняў распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з ЦПМ на ўроках беларускай мовы (на матэрыяле вучэбнага дапаможніка для 6-га класа спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы з рускай мовай навучання).

Задачы даследавання:

1. Вызначыць лінгвістычныя, псіхалінгвістычныя, педагагічныя і метадычныя аспекты праблемы засваення мнагазначнасці слоў вучнямі з ЦПМ.

2. Правесці параўнальнае вывучэнне здольнасцей распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з ЦПМ і без парушэнняў маўлення.

3. Распрацаваць метадычныя рэкамендацыі па выкарыстанні комплексу практыкаванняў для фарміравання ўменняў распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з ЦПМ на ўроках беларускай мовы.

Для рэалізацыі вызначанай мэты і пастаўленых задач выкарыстоўваліся наступныя **метады даследавання:**

1. тэарэтычны (аналіз і абагульненне лінгвістычнай, псіхалінгвістычнай, педагагічнай і метадычнай літаратуры па праблеме даследавання);

2. біяграфічны (аналіз і вывучэнне медыка-псіхолога-педагагічнай дакументацыі);

3. эксперыментальны (канстатуючы эксперымент);

4. матэматыка-статыстычны і якасны віды аналізу атрыманых дадзеных;

5. метады інтэрпрэтацыі.

Апрацацыя вынікаў навуковай работы:

Вынікі даследавання абмяркоўваліся і дакладаліся на пасяджэнні кафедры лагапедыі факультэта спецыяльнай адукацыі БДПУ (май 2014 г.); IV Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі (з міжнародным удзелам) “Спеціальное образование: профессиональный дебют” (БДПУ, сакавік 2013 г.); V Рэспубліканскай студэнцкай алімпіядзе па карэкцыйнай педагогіцы і спецыяльнай псіхалогіі (з міжнародным удзелам) (БДПУ, снежань 2013 г.); V Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі (з міжнародным удзелам) “Спеціальное образование: профессиональный дебют” (БДПУ, сакавік 2014 г.); на навукова-практычнай канферэнцыі “Современные тенденции образования лиц с ОВЗ” (МГПУ, красавік 2014 г.); на X студэнцкай навукова-практычнай канферэнцыі “Студенческая наука как фактор личностного и профессионального развития будущего специалиста” (БДПУ, красавік 2014 г.); на прэс-канферэнцыі “Спеціальное образование: история и современность” (БДПУ, красавік 2014 г.); вынікі даследавання выкарыстоўваюцца пры выкладанні дысцыплін «Лагапедыя», «Асновы спецыяльнай метадыкі навучання вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення» для студэнтаў БДПУ, у адукацыйным працэсе ДУА «Спецыяльная

агульнаадукацыйная школа № 18 г. Мінска для дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення».

Апублікаванасць:

1. Кірычава, М.Б. Фарміраванне ўменняў распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення / М.Б. Кірычава // Спецыяльнае образование: професійны дебют: матэрыялы IV Респ. науч.-практ. конф. (с міжнарод. участым), г. Мінск, 14 марта 2013 г. / Бел. гос. пед. ун-т ім. М. Танка; отв. ред. С.Е. Гайдукевич. – Мінск: БГПУ, 2013. – с. 79 – 80.

2. Бандарэнка, М.Б. Работа над мнагазначнасцю слоў на пачатковых этапах навучання беларускай мове вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення / М. Б. Бандарэнка // Спецыяльнае образование: професійны дебют: матэрыялы V Респ. науч.-практ. конф. (с міжнарод. участым), г. Мінск, 13 марта 2014 г. / Бел. гос. пед. ун-т ім. М. Танка; отв. ред. С.Е. Гайдукевич. – Мінск: БГПУ, 2014. – с. 7 – 8.

3. Бондаренко, М.Б. Работа над многазначнасцю слоў на пачатковых этапах навучання беларускай мове вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення / М.Б. Бондаренко // Современныя тэндэнцыі адукацыі: матэрыялы міжнароднага навукова-практ. кангрэса, г. Мінск, 13-14 мая 2014 г. / Бел. гос. пед. ун-т ім. М. Танка; отв. ред. С.Е. Гайдукевич. – Мінск: БГПУ, 2014. – с. 40 – 44.

4. Бандарэнка, М. Б. Фарміраванне ўменняў распазнаваць значэнні мнагазначных слоў у вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення на ўроках беларускай мовы / М.Б. Бандарэнка // Студенцкая навука як фактар асабістага і професійнага развіцця будучага спецыяліста: матэрыялы X універсітэцкай студенцкай навукова-практ. канферэнцыі, г. Мінск, 23 апреля 2014 г. / Бел. гос. пед. ун-т ім. М. Танка. – Мінск: БГПУ, 2014. (здадзена ў друку)

Структура і аб'ём даследавання:

Работа складаецца з уводзінаў, трох глаў, заключэння, бібліяграфічнага спісу (53 крыніцы) і дадаткаў. Агульны аб'ём тэкставай часткі без уліку бібліяграфічнага спісу і дадаткаў складае 45 лістоў. 6 дадаткаў займаюць 63 ліста.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Аб вучэбных планах спецыяльнай адукацыі: паст. Мін-ва адукацыі Рэсп. Беларусь ад 26 жніўня 2011 г. № 242 // Асабліва.by: сайт управления специального образования Министерства образования Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа: <http://asabliva.by/ru/main.aspx?guid=2291>. – Дата доступа: 30.04.2014.
2. Азарова, В.П. Развитие речи в 5-6 классах школы для детей с тяжёлыми нарушениями речи / В.П. Азарова // Русский язык в школе для детей с тяжёлыми нарушениями речи: учеб. пособие для студентов сред. спец. и высш. учеб. заведений, обучающихся по специальности “Логопедия” / под ред. А.А. Алмазовой, В.И. Селивёрстова. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2011. – с. 315-323.
3. Аксенова, А.К. Методика обучения русскому языку в специальной (коррекционной) школе: учеб. для студ. дефектол. фак. педвузов. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 316 с.
4. Александрина, И.Н. Изучение многозначности слов с детьми логопедической группы / И.Н. Александрина // Логопед. – 2010. – №5. – С. 53-70.
5. Александрина, И.Н. Ознакомление с родственными словами детей с общим недоразвитием речи / И.Н. Александрина // Логопед. – 2010. – №1. – С. 25-29.
6. Алёхина, О.Г. Развитие семантических полей как условие обогащения и систематизации словаря учащихся / О.Г. Алёхина // Логопед. – 2004. – № 2 – С. 94-98.
7. Арсеньева, М.Г. Многозначность и омонимия / М.Г. Арсеньева. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1966. – 131 с.
8. Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – Изд. 2-ое, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 569 с.
9. Баханькоў, А.Я. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад.рэд. А.Я. Баханькова. – Мінск.: Навука і тэхніка, 1994. – 463 с.
10. Большой психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогика-Пресс, 2002. – 639 с.
11. Белякова, Л.И. Развитие лексикона детей-билингвов/ Л.И. Белякова, М.В. Конончук // Школьный логопед. – 2010. – №4. – С. 42–47.
12. Бессонова, Т.П. Уроки русского языка в школе для детей с тяжёлыми нарушениями речи / Т.П. Бессонова // Русский язык в школе для детей с тяжёлыми нарушениями речи: учеб. пособие для студентов сред. спец. и высш. учеб. заведений, обучающихся по специальности “Логопедия” / под ред. А.А. Алмазовой, В.И. Селивёрстова. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2011. – С. 27-35.
13. Верціхоўская, В.У. Школьны тлумачальны слоўнік / В.У. Верціхоўская, М.І. Верціхоўская. – Мінск: УніверсалПрэс, 2006. – 384 с.

14. Веселова, С.С. Словарная работа с детьми логопедической группы / С. С. Веселова // Логопед. - 2009. - № 2. - с. 77-84.
15. Воробьева, В.К. Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи / В.К. Воробьева. – М.: АСТ Астрель, 2007. – 158 с.
16. Гладкая, В.В. Русско-белорусский тематический словарь: учебное пособие для учащихся начальных классов спец. общеобр. школ / В.В. Гладкая. – Минск: Народная асвета, 2000. – 237 с.
17. Глухов В.П. Основы психолингвистики: учеб. пособие для студентов педвузов. – М.: АСТ: Астрель, 2005. – 351 с.
18. Демиденко, С.А. Методика преподавания русского языка в специальной коррекционной школе для детей с тяжелыми нарушениями речи / С.А. Демиденко. – Челябинск, ЧГПУ, 2010 – 71 с.
19. Жуковіч, М.В. Сучасныя педагогічныя тэхналогіі на ўроках беларускай мовы і літаратуры / М.В. Жуковіч. – Мінск: Бяроза, 2009. – 89 с.
20. Зайцева, Л.А. Основы обучения второму языку в специальных школах для детей с тяжёлыми нарушениями речи / Л.А. Зайцева, Н.Г. Еленский, Н.Н. Баль. – Минск: Харвест, 2006. – 128 с.
21. Зайцева, Л.А. Содержание и технология обучения второму языку в школе для детей с тяжелыми нарушениями речи / Л.А. Зайцева, Н.Г. Еленский. – Минск: Адукацыя і выхаванне. – 2009. – 104 с.
22. Зикеев, А.Г. Работа над лексикой в начальных классах специальных (коррекционных) школ: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А.Г. Зикеев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 176 с.
23. Зикеев, А.Г. Развитие речи учащихся специальных коррекционных образовательных учреждений / А.Г. Зикеев. – 3-е изд., исправленное. – М.: Академия, 2007. – 198 с.
24. Змушко, А.М. Беларуская мова і чытанне: вучэб. дапам. для 6-га кл. спец. агульнаадукац. шк. з рус. мовай навучання / А.М. Змушко. – Мінск: Народная асвета, 2006. – 150 с.
25. Змушко, А.М. Беларуская мова у VI класе спецыяльнай школы для дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення з рускай мовай навучання / А.М. Змушко // Спецыяльная адукацыя. – 2007. – №1. – С.16 – 20.
26. Капцюг, Т.А. Вопыт выкарыстання падручнікаў агульнаадукацыйнай школы пры вывучэнні беларускай мовы і літаратуры дзецьмі з цяжкімі парушэннямі маўлення / Т.А. Капцюг // Спецыяльная адукацыя. – 2008. – №4. – С.52–55.
27. Капцюг, Т.А. Узбагачэнне актыўнай лексікі на ўроках беларускай мовы і літаратуры / Т.А. Капцюг // Спецыяльная адукацыя. – 2009. – №6. – С. 28-36.
28. Комаров, К.В. Методика обучения русскому языку в школе для детей с тяжелыми нарушениями речи / К.В. Комаров. – М.: Просвещение. – 143 с.

29. Коммуникативная компетенция: принципы, методы, приёмы формирования: сборник научных статей / Бел.гос.ун-т; в авт.ред. – Минск, 2007. – Вып. 8. – 86 с.
30. Коньшина, Н.А. Обогащение словарного запаса младших школьников с общим недоразвитием речи. Логопед, №3, 2005. С. 95- 101. / Н.А. Коньшина //Логопед. – 2005. – №3. – С. 195–101.
31. Кривовязова, Н.Д. Обучение русскому языку детей с тяжелыми нарушениями речи: учеб. пособие для студентов / Н.Д. Кривовязова. – Минск: Зорны Верасок, 2001. – 215 с.
32. Ляшчынская, В.А. Методыка выкладання беларускай мовы: вучэб. дапаможнік / В.А. Ляшчынская, З.У. Шведава. – Мінск: РІВШ, 2007. – 252 с.
33. Методы обследования речи детей: Пособие по диагностике речевых нарушений / Под общ. ред. проф. Г.В. Чиркиной. – 3-е изд., доп. – М.: АРКТИ, 2003. – 240 с.
34. Методыка выкладання беларускай мовы: вучэб. дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей устаноў, якія забяспечваюць атрыманне выш. адукацыі / М.Г. Яленскі [і інш]; пад рэд. М.Г. Яленскага. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2007. – 448 с.
35. Митрофанова, О.Д. Методика преподавания русского языка как иностранного / О.Д. Митрофанова, В.Г. Костомаров и др. – М.: Русский язык, 1990. – 270 с.
36. Понятийно-терминологический словарь логопеда / Под ред. В.И. Селивёрстова. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1997. – 400 с.
37. Праграмы спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы для дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення з рускай мовай навучання. БЕЛАРУСКАЯ МОВА І ЛІТАРАТУРА. VI-XI класы / аўт.-склад. М.Г. Яленскі, Т.І. Мароз. – Мінск: НІА, 2006. – 36 с.
38. Рогожкина, Г.С. Освоение детьми-билингвами количественно-именных сочетаний / Г.С. Рогожкина // Логопед в детском саду. – 2007. – №9. – С. 23–29.
39. Русский язык в школе для детей с тяжёлыми нарушениями речи: учеб. пособие для студентов сред. спец. и высш. учеб. заведений, обучающихся по специальности “Логопедия” / под ред. А.А. Алмазовой, В.И. Селивёрстова. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2011. – 374 с.
40. Саенкова, Т.П. Обогащение словарного запаса учащихся с нарушением слуха / Т.П. Саенкова // Логопед. – 2010. – № 4. – С. 118-124.
41. Сидоренко, Е.В. Методы математической обработки в психологии / Е.В. Сидоренко. – СПб, ООО «Речь», 2003. – 350 с.
42. Соломатина, Г.Н. Билингвизм, его влияние на речевое развитие ребёнка / Г.Н. Соломатина // Логопедия. – 2007. – №3. – С. 5–11.

43. Спирова, Л.Ф. Некоторые тенденции в развитии лексики у учащихся I-IV классов школы для детей с тяжёлыми нарушениями речи / Л.Ф. Спирова // Дефектология. – 1979. – № 6. – С. 3-9.
44. Спирова, Л. Ф. Особенности речевого развития учащихся с тяжёлыми нарушениями речи (I-IV классы) / Л.Ф. Спирова // Науч.-исслед. ин-т дефектологии АПН СССР. – М.: Педагогика, 1980. – 192 с.
45. Стрельникова, В.В. Формирование активного словаря у младших школьников с умственной отсталостью / В.В. Стрельникова // Логопед. – 2010. - № 5. – С. 88-93.
46. Супрун, А.Е. Содержание обучения русскому языку в белорусской школе / А.Е. Супрун. – Минск: Вышэйшая школа, 1987. – 228 с.
47. Учебные программы для специальных общеобразовательных учреждений для детей с тяжёлыми нарушениями речи и детей с трудностями в обучении с белорусским и русским языками обучения. Русский язык. Белорусская мова. Математика. Человек и мир. I-V классы. Минск: НИО, 2008. – 144 с.
48. Халилова Л.Б. Диагностика семантического компонента языковой компетенции у дошкольников с недоразвитием речи / Л.Б. Халилова, Ю.Б. Шулекина // Логопед в детском саду. – 2008. – №5. – С. 16–23.
49. Шкраба, І.Р. Лексікалогія: тэарэтычна-практычны курс / І.Р. Шкраба. – Мінск: Тэхналогія, 2012. – 179 с.
50. Якушева, В.В. Овладение семантикой вторичных наименований учащимися школы V вида: диссертация ... канд. пед. наук : 13.00.03 / В.В. Якушева; [Место защиты: Моск. гор. пед. ун-т]. – Москва, 2011. – 182 с.
51. Яленскі, М.Г. Выкладанне беларускай мовы ў школе / М.Г. Яленскі, Л.С. Васюкевіч, І.М. Саматыя і інш. – Мінск: Народная асвета, 1994. – 239 с.
52. Яленскі, М.Г. Навучанне беларускай мове вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення ў кантэксце кампетэнтнаснага падыходу / М.Г. Яленскі, Л.А. Зайцава // Спецыяльная адукацыя. – 2012. – №1. – С.3–9.
53. Яленскі, М.Г. Развіццё вуснай мовы вучняў: 4-6 клас: для шк. З рус. Мовай навучання: дапамож. Для настаўнікаў / М.Г. Яленскі. – Мінск: Народная асвета, 1985. – 126 с.